

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΠΑΝΦΑΖΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΑ

ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΠΑΡΑ ΠΛΑΤΩΝΙ

ΦΙΛΟΣΟΦΟΥΜΕΝΑ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΝΑΙΣΙΜΟΣ

ΕΠΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΑ: ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΦΡΙΒΟΥΡΓΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ

τῆ ἡ' (λα') μηνὸς Ἰουλίου τοῦ α' α' ἔτους

Freiburg i. B. 1903.

Ε.Γ.Δ. ΕΠΙΣΤ. ΕΠΙ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

INAUGURAL DISSERTATION

ZUR ERLANGUNG

DER PHILOSOPHISCHEN DOCTORWÜRDE

DER PHILOLOGISCH-HISTORISCHEN ABTEILUNG

DER HÖCHSTEN PHILOSOPHISCHEN FACULTÄT

DER UNIVERSITÄT FREIBURG i. B.

Tag des Doctorexamen: 31 Juli 1901

ΤΑ ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΠΑΡΑ ΠΛΑΤΩΝΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥΜΕΝΑ

§ Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Φύσει κοινωνία τῷ θήλει και τῷ ἄρρενι μάλιστα ἐστίν. Ἀδύνατον δὲ τὸ θήλυ ἄνευ τοῦ ἄρρενος ἢ τὸ ἄρρεν ἄνευ τοῦ θήλεος, ὥστε ἐξ ἀνάγκης αὐτῶν ἡ κοινωνία συνέστηκε και ἐν μὲν ταῖς ἄλλοις ζώοις ἀλόγως τοῦτο ὑπάρχει και ἐρ' ὅσον μετέχουσι τῆς φύσεως, ἐπὶ τούτων και τεκνοποιίας χάριν, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲ μάλιστα οὐ μόνον τοῦ εἶναι ἀλλὰ και τοῦ εὖ εἶναι συνεργὰ ἀλλήλοισι τὸ θήλυ και τὸ ἄρρεν ἐστὶ και ἡ τῶν τέκνων κτῆσις οὐ λειτουργίας ἐνεκεν τῆς φύσει μόνον οὐτα τυγχάνει, ἀλλὰ και ὠρελίας. Οὕτω προωκονόμηται ἑκατέρου ἡ φύσις, τοῦ τε ἀνδρός και τῆς γυναικός, πρὸς τὴν κοινωνίαν. (1).

1) Ἀριστοτ. Οἶκον. Α, γ, 1-3. Περὶ γυναικός καθόλου ἔρα: *Mme Jenny d' Héricourt*—*La femme affranchie*. Bruxelles. 1860.—*P. Leroy-Beaulieu*—*Le travail des femmes*. Paris. 1873.—*Ern. Lehouvé*—*Histoire morale des femmes*. 7e édit. Paris. 1882.—*Ern. Lehouvé*—*Τὸ περὶ γυναικῶν ζήτημα μετὰ πλείστων προσθηκῶν και σημειώσεων ὑπὸ Νο. Γ. Πανταζίδου*. Ἀθήνησιν. 1881.—*Paul Gide*—*Étude sur la condition de la femme*—2e édit. par *A. Esmein*. Paris. 1885.—*G. Breuilla*—*La condition civique et politique de la femme*. Aix. 1886.—*Léon Giraud*—*De la*

Καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν οὐκ εἰδότεων τῶν πατέρων τὰ ἔκγονα, ταῦτα ἐκαλοῦντο ἀπὸ τῆς μητρός (2) καὶ ἐντεῦθεν τὸ μητρικὸν δίκαιον (3), ἀπὸ δὲ τοῦ πατριαρχικοῦ βίου καὶ παρ' ἅπασι τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ τὸ δοῦλον τὴν αὐτὴν εἶχε τάξιν (4), ἔργον δὲ καὶ κλέος τῆς γυναικὸς ἦν ἢ τελευτοποιΐα, ἐκάστου τότε πλείους ἀγομένου γυναικῆς (5). Παρὰ δὲ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι (6),

condition des femmes. Paris. 1891. *Jeanne Chauvin*—Étude historique sur les professions accessibles aux femmes. Paris. 1892. — *Henri Marion*.—Psychologie de la femme. Paris. 1909 κ.τ.λ.

2) Ἡ ἀξιοσημειώτως ἂν ἀναφέρει Ἡρόδοτος, Α, 173: « Λύκιοι καλέουσι ἀπὸ τῶν μητέρων ἑαυτούς καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν πατέρων. Εἰρημένου δὲ ἐτέρου τὸ πλεῖστον τίς εἶη, κατακλέβει ἑαυτοῦ μητρόθεον. Περσὶ καὶ Νικόλαον Δαμασκηνοῦ ἐν Ἰ. Στοβίου Ἀνθολ. ΜΔ': « Οἱ Λύκιοι ἐκαλοῦντο μητρόθεον καὶ τὰς κληρονομίαις τὰς θυγατέρας καὶ οὐχὶ τοῖς υἱόσιν κατέλειπον » καὶ « τὰς γυναικῆς μᾶλλον ἢ τοὺς ἀνδρας τιμῶσι » « Συμβαίνει δὲ ταῖς γυναιξὶ τὰ πάντα πεῖθονται ὡς δεσπόσιν ». Καὶ τὸ μητροειδόμενον παλαιὸν τῶν Ἀμαζόνων εἶδος τρυφῆς γυναικοκρατίας ἐστὶ παράδειγμα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν III' ἐκατονταετηρίδῃ παρὰ τισὶ λαοῖς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ τοῖς τέκνοις τὸ δοῦμα τῆς μητρός μετεδίδετο (Montesquieu-Esprit des Lois ΚΓ' κεφ. ε' καὶ Larcher-La Femme jugée σελ. 516—517).

3) Ὁρα πλείω παρὰ J. J. Bachofen-Das Mutterrecht. Stuttgart. 1861.

4) Ἀριστοτ. Πολιτ. Α', α, 5. Ἠρβλ. καὶ Γενέσ. Γ', 16: Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀπιστροφῆ σου καὶ αὐτὸς στο κυριεύσει ».

5) Γενέσ. ΙΓ' 1—2 καὶ Α' 1. Ἠρβλ. καὶ E. Legouvé—Χρ. Πανταζόου σελ. 67 καὶ 68.

6) Περὶ γυναικὸς παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἑπιθεῖ : *Ars. Houssaye*—*Les femmes du temps passé*. 1862. — *J. Le Rainneville*—*La femme dans l'antiquité*. 1865. *Cl. Bader*—*La femme dans l'Inde*

παρ' οἷς ἡ πολυγαμία οὐκ εἶθιται (7), κατὰ μὲν τὴν
 Θεογονίαν Γαῖα εὐρύστερνος (8) μετὰ τὸ γένος πρώτη ἐ-
 γένητο, πάντων ἔδος ἀτραχίης ἀθανάτων, οἱ εἶχον κόρη
 νιφρέεντος Ὀλύμπου, Ἦρα δὲ τὴν ἡμίτηρ τοῦ πατρὸς
 ἀνδρῶν τε θεῶν τε Πηνελόπειου Διὸς καὶ καθέλου γυ-
 ναῖκες παριστώσι τὸ κάλλος, τὰς χάριτας, τὴν σοφίαν,
 τὰς μούσας, τὴν οἰκίην καὶ ἄλλας ἐνεργείας καὶ ἰδιότη-
 τας, οὐρανόθεν τῶν ἄλλων θεῶν κατώτεραι (9). Ἐπι δὲ
 τῶν ἑρωικῶν χρόνων τιμὴ καὶ σέβας τῷ θήλει ἀπειέ-
 μετο, ὡς ἐν τοῖς τοῦ θείου ὁμοῦ ἐπεσι, τῇ Ἰλιάδι καὶ
 μάλιστα τῇ Ὀδυσσεΐα, ἥπερ πάντα ἐπαινός γ' ἐστὶ τῆς
 σώφρονος Πηνελόπης, τραυῶς καταδείκνυται (10). Μίαν

antique. Paris. 1864. — La femme biblique. 1866. — La femme
 Grecque, 2 vol. 2e édit. 1872. — La femme Romaine, 2e édit.
 1877. — Babuder-La donna Spartana. 1879. — Louis de Bac-
 ker-Le droit de la femme dans l'antiquité. 1880. — Levy-De
 civili conditione mulierum graecarum. 1885. — A. Hustrel-
 Condition sociale de la femme depuis l'antiquité jusqu'à nos
 jours. Paris. 1887. — Otto Henne am Rhyn-Die Frau in der
 Kulturgeschichte. Berlin. 1892, σελ. 1—168. — Lily Braun-
 Die Frauenfrage im Altertum (Archiv für soziale Gesetzgebung
 und Statistik. Berlin. 1898, σελ. 155—178. — Karl H. Schui-
 ble-Die Frau im Altertum. Karlsruhe. 1898.

7) Ηρόδ. Ἱερζ. Β' 92 καὶ Ε' 39, 40.

8) Ἱερζ. στ. 117 - 19.

9) Cf. Baber La femme Grecque, τόμ. Β, σελ. 131.

10) Ηρόδ. τῆς Ὀυρακῆς γυναικὸς ὄρις: F. R. Chamboulin-
 Études sur les femmes d'Homère. 1854. — Giraultsard-De his-
 mericis mulieribus. 1859. — κλ. P. Παγκαδῆ - Τὸν καὶ Ὀυρακῆς
 οἰακὸν βίον. Ἐκ Αθήν. 1883, σελ. 63—79. Ηρόδ. καὶ ἑμετέραν

ἐρίδων κορυφαίην ἄλοχον οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἡ ἀνδρὸς καὶ
γυναικὸς ἐν τῷ γάμῳ ὁμοπροσύνῃ ἄριστον ἐλογίζετο·

οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον
ἢ ὅθ' ὁμοπροσύνῃ τε νόημασιν οἶκον ἔχρητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή (11).

Ἀκράτου δὲ καὶ ἀδούλου τῶν συνεύνων ἔρωτος τεκμήριον
περίδοξον, πλήν τῆς Πηνελόπης καὶ Ἀνδρομίχῃ ἢ
Ἐκτορος, ἢ περὶ πρὸς τὸν κορυθαίολον ἀνδρα δάκρυ χέου-
σα πρὸς ἄλλους καὶ τὰ δε ἔλεγεν·

Ἐκτορ, ἀτὰρ σὺ μοί ἐσσι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
ἠδὲ κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακρίτης (12).

Ἀρήτη δὲ ἡ τοῦ μεγαλήτορος βασιλέως τῶν Φαί-
ακων Ἀλκίνοῦ συνετὴ γυνὴ τῶν τε ὀμιλιῶν πασῶν ἰδία
τε καὶ δημοσίᾳ μετεῖχε καὶ τὰ μέγιστα ἐτιμᾶτο ὑπ' αὐ-
τοῦ τοῦ Ἀλκίνοῦ καὶ τῶν φίλων παίδων καὶ τῶν λαῶν,
οἵπερ ὡς θεᾶν αὐτὴν ἐπευφημοῦντες ὑπεδέχοντο ἀνὰ τὸ
ἄστυ διαβάνουσαν (13). Καὶ ἄλλα πλεῖστα καὶ κάλ-
λιστα γυναικείας τιμῆς καὶ ἐλευθερίας παρ' Ὀμήρῳ
παραδείγματα.

Ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς ὀμηρικοῖς ποιήμασι ἡμερᾶ καὶ ἡδέα
περιγραφόμενα ἦθη τῶν Ἀχαιῶν ἀπέβησαν ὕστερον
σκληρὰ καὶ δυσκατάλλακτα τὸ μὲν ἐμφυλίων ἐρίδων τὸ
δὲ καὶ πλείονος πρὸς τοὺς Ἀσιανοὺς ἐπικοινωνίας ἐνε-

μελέτην: Ἡ γυνὴ καθ' Ὀμήρον, ἐν «Κήρυκι» Κωνηπόλεως 1893.
Τεῦχ. Μαρτίου, σελ. 333—337. —

11) Ὀδυσσ. Ζ, στ. 183—185.

12) Ἐπιθὴ τὴν θελατικὴν σκηνὴν ἐν Ἴλ. Ζ, στ. 395—405.

13) Ὀδυσσ. Η, στ. 65—77.

κεν. Μόνοι δὲ οἱ Δωριεῖς (14) ἔν τε τῇ Κρήτῃ, τῇ Σπάρτῃ καὶ τῇ μεσημέρινῃ Ἰταλίᾳ ἤγουοντο τὸν γυναικεῖον νοῦν καλλιέργειας ἐπιδεκτικὸν καὶ τὰς γυναῖκας μᾶλλον θεραπεύοντες δευτοίνας προστηγόρευον (15) καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ Πυθαγόρειοι ἴσην ἀξίαν ἀμφοτέροις τοῖς φύλοισι ἀπεδίδοσαν (16). Παρὰ δὲ ταῖς Ἰωνικαῖς τῆς Ἑλλάδος πολιτείαις ἐν ὑποτελείᾳ ἦν τὸ θῆλυ γένος καὶ αἱ Ἰάδες σὺν τῇ ἐλευθερίᾳ ἀπώλεσαν καὶ τὴν γυναικίαν ἐκείνην ἀξιοπρέπειαν τῆς καθ' Ὀμηρὸν γυναικὸς ἐν τῇ γυναικωνίτιδι τὸ πλεῖστον περικλεισθεῖσαι (17). Καὶ τοῦ γάμου ἐξ ἀρχῆς ἐν ἧττονι μοῖρα παρὰ τοῖς Ἴωσι τιθεμένου, τὴν σεμνήν τῶν ἀγνῶν δευμῶν προστάτιν Δήμητρα ἢ Ἀφροδίτη ἀντικατέστησε καὶ παρὰ πᾶσι μέγα ἐδύναντο αἱ ἐξ Ἰωνίας ἑταῖραι (18).

14) K. O. Muller-Die Dorer, II, 4 § 2 - 4.

15) Πλάτων, Λουκουργ. 187 B. Ἄλλ' ἢ ἐν Σπάρτῃ ἐλευθερία καὶ δύναμις τῶν γυναικῶν ἐπένεγκε γυναικοκρατίαν καὶ πολλὰ διωκεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Καίτοι τί διαφέρει γυναικῆς ἀρχεῖν ἢ τοῦς ἀρχοῦντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀρχεσθαι; (Ἀριστ. Πολιτ. Β', 7, 5 - 11).

16) Πρὸς Φίλοσοφον Πυθαγορείου ἐκ τοῦ Περί γυναικῶς σωφροσύνας (Fragm. Philos. Graecorum τόμ. Β' Didot σελ. 36 - 37): «Πολλοὶ μὲν ἴσως διεξέχοντι ὅτι οὐκ εὐχόμεστον γυναικὶ φιλοσοφείν, ὡς παρ' οὐδ' ἱσπεύει, οὐδὲ διαμαχόμεν· ἐγὼ δὲ τὰ μὲν τινὰ νομίζω ἀδύνατον ἦμεν ἴδειν, τὰ δὲ γυναικῶς, τὰ δὲ κινῆν ἀνδρῶς καὶ γυναικῶς, τὰ δὲ μᾶλλον ἀνδρῶς ἢ γυναικῶς, τὰ δὲ μᾶλλον γυναικῶς ἢ ἀνδρῶς . . . »

17) Ἡρ. Βασιλάδου — Περί τοῦ Ἑλλην. Πολιτισμοῦ καὶ Παιδείας (Περιοδικὸν Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου Κιπρόλεως, Τόμ. 17' σελ. 281).

18) Ern. Curtius-Griech. Geschichte, μετάφρ. ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου, 1899, Τόμ. Β' σελ. 363 καὶ 599.

Διὸ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπροκαλύπτως ἔλεγον (19): « τὰς μὲν ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακίας τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναικας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως καὶ τῶν ἐνδόν φύλακα πιστῶν ἔχειν ».

§ Β' Η ΓΥΝΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἡ ἰωνικὴ ἡδονήθεια ἐν Ἀττικῇ συνήθης ἦν ἐπὶ Σόλωνος. Ἀλλ' ὅτε μετὰ τὰ Μιθρδικὰ οἱ Ἀθηναῖοι μεγαλοψυχότεροι πρὸς ἀρετὴν γενόμενοι καὶ ἐκ τῶν ἔργων φροντισματισθέντες πάντες ἤττοντο μαθήσεως (20), τὸ δὲ κλεινὸν καὶ ἰστέρανον ἄστυ πρυτανεῖον ἦν τῆς σοφίας, κοινὸν παιδευτήριον καὶ μουσεῖον καὶ τῆς Ἐ.λ. λίδος παιδείας (21), καὶ τῶν ἡρώων ἐπὶ τὰ βελτίωτραπομένων ὁ γάμος θεσμὸς πολιτικὸς μέγιστος ἐλογίζετο καὶ ἡ Ἀθηναία ἐτιμᾶτο (22). διὸ δὴ καὶ αἱ Ἀθηναῖδες θέσποιναὶ ἀμαθίαν μετὰ σωφροσύνης μᾶλλον αἰρούμεναι θυσιμενῶς διέκειντο πρὸς τὰς ἐξ Ἰωνίας φοιτῶτας

19) Δημοσ. κατὰ Νεαίρ. σελ. 1386, 50.

20) Ἀριστοτ. Πολιτ. Ζ, 5', 6.

21) Πλάτ. Πρωτ. 337d. Διοδ. Σικελ. ΙΓ, 27. Θουκ. Β, 41. Πρὸς καὶ Κ. F. Hermann-Geschichte und System der platon. Philosophie, σελ. 87 σημ. 15.

22) Ern. Curtius, ἀπόθ. σελ. 597—599. Περὶ δὲ τῆς γυναικὸς ἐν Ἀθήναις ὅρα: Vandenes-De jure familiarum apud Athenienses. Leyde. 1864. Lullier-La femme dans la famille Athénienne. 1875. — Πρ. Βασιλάδου, ἀπόθ. σελ. 288 — 298. P. Girard-L'éducation Athénienne, σελ. 75 — 83.

ἐπαίρας, αἵπερ ποικίλοις θελγῆτροις τῆν τῶν Ἀθηναίων κατέσκαπτον οἰκιακτὴν εὐδαιμονίαν.

Αἱ κόραι ἐν Ἀθήναις διαμένουσαι οἴκοι παρὰ τὰς μητέρας ἐμάνθανον ἤθλειν, ῥάπτειν, ποικίλλειν καὶ ἄλλα οἰκιακὰ ἔργα ἐπιτελεῖν, πρὸς δὲ ἐσιδάσκοντο γραμμὴν καὶ ἀριθμῶσιν, ἄδειν δὲ καὶ ὀργεῖσθαι καὶ καθαρίζειν (23). Πεντεκαίδεκέτεις δ' εἰς γάμον ἀγόμεναι ἦσαν μὲν ἀδάεις καὶ ἄπειροι ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρῶου οἴκου ἀπέφερον μέγιστον ἀγαθόν, τὸ σωφρονεῖν, τῆν κρηπίδα παύτην τῆς οἰκιακῆς εὐημερίας. Καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Ἰσχυομάχου, ὡς μυθολογεῖται ἐν τῷ ἠθικῶτάτῳ καὶ περυσιτάτῳ (Ὀικονομικῷ) τοῦ Ξενοφώντος, τῆς τοῦ οἴκου διοικήσεως μετασχεῖν κληθεῖσα ἀπεκρίνατο (24): τί δ' ἂν ἐγὼ σοὶ δυναίμην συμπράξει; τίς δ' ἡ ἐμή δύναμις; ἀλλ' ἐν σοὶ πάντα ἐστίν· ἐμὸν δ' ἔρηπεν ἡ μήτηρ ἔργον εἶναι σωφρονεῖν. Εἰκονίζονται δ' αἱ Ἀθηναῖαι ὑπὸ συγγρόνων πεζογράφων καὶ ποιητῶν ἀγαθαί, πλήρεις φρονήματος, φίλαι τοῦ οἰκιακοῦ βίου, φιλάδελφοι, φίλανδροι καὶ φιλόστοργοι μητέρες. Θαυμαστοὶ δὲ καὶ λαμπροὶ εἰσιν οἱ γυναικεῖοι μεγάλοι τύποι, οὓς ἐν αἴγλη

23) *Grashoyer-Erziehung und Unterricht im klass-Altertum*, Γ', 503. — *K. Schmidt, Geschichte der Pädagogik-4e Aufl.* τόμ. Α', Carthen. 1899, σελ. 550—551. Περὶ δὲ τῆς Ἀθηναϊκῆς παιδείσεως καθόλου πρβ. *A. Gramer-De educatione puerorum apud Athenienses*. Marburg. 1833. — *W. Dittenberger, De ephobis Atticis*. Göttingen. 1863. — *Paul Girard-L'éducation Athénienne au Ve et IVe siècle avant J. C.* 2e éd. Paris. 1891.

24) *Οἶκον*, Ζ, 11. — Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἀδελφῆς καὶ γυναικῆς συμπράξεως ὅρα αὐτόθι, Γ', 10—13.

καὶ μεγαλοπρεπείᾳ περιέγραψαν οἱ τρεῖς μέγιστοι Ἀθη-
ναῖοι τραγικοὶ (25).

§ Γ' ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

Τὴν δὲ κοίτην περὶ γυναικείας ἀρετῆς διόξουν, ὅτι
δεῖ αὐτὴν τὴν οἰκίαν εὖ οἰκεῖν σώζουσάν τε τὰ ἐνδόν
καὶ κατήκον οὕσαν τοῦ ἀνδρός (26), ὀρίζεται δι' ὄλου
τοῦ Οἰκονομικοῦ ὁ Ξενοφῶν, κύριον τῶν γυναικῶν ἔργον
θεωρῶν τὴν ἐνδόν τοῦ οἴκου διοίκησιν (27), καίπερ ἀπο-
φαινόμενος (28): «οὐκ ἂν ἔχοις διελεῖν πρότερον τὸ ἔθνος
τὸ θῆλυ ἢ τὸ ἄρρεν πλεονεκτεῖ». Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ λο-
γιώτατος τῶν φιλοσόφων Ἀριστοτέλης (29) ὁμολογῶν

25) Πρβ. Χ. Πανταζίδου. Γυναικεῖοι χαρακτῆρες παρὰ τῷ Σο-
φοκλεῖ. Ἐν Ἑρμολογίῳ «Ἀστὴρ τῆς Ἀνατολῆς». 1898 σελ. 18 - 59.

26) Πλάτωνος Μέν. 71 e.

27) Οἰκονομ. Ζ, 23, 28: «Ἡ φύσις - βίγη μὲν καὶ θάληκη καὶ ὁ-
δοποιίας καὶ στρατείας τοῦ ἀνδρός τὸ σῶμα καὶ τῆς ψυχῆς μᾶλλον
δύνασθαι κρετερεῖν κατεσκευάσεν, ὥστε τὰ ἔξω ἐπέταξε, αὐτῷ ἔργα-
τῆ δὲ γυναικὲ ἴσταν τὸ σῶμα δυνατὸν πρὸς ταῦτα φύσης τὰ ἐδὸν ἔρ-
γα αὐτῆ προστάξει μοι δοκεῖ ὁ Θεός. . . Διὰ δὲ τὸ τὴν φύσιν μὴ
πρὸς πάντα ταῦτα ἀμφοτέρων εἶ πεφυκέναι, διὰ τοῦτο καὶ δέοντι
μᾶλλον ἀλλήλων καὶ τὸ ζεῦγος ὠφελιμώτερον ἐχυτῷ γεγένηται, ἢ τὸ
ἕτερον ἐλλείπεται τὸ ἕτερον δυνάμενον».

28) Αὐτόθι, Ζ, 26.

29) Πολιτ. Α, ε, 1. «Τὸ τε γὰρ ἄρρεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονι-
κώτερον» — Αὐτόθι, ὁ. «Καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει μὲν τὸ μόριον τῆς ψυ-
χῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφρόντως. Ὁ μὲν γὰρ δεῦλος ὄλωσ οὐκ ἔχει
τὸ βουλευτικόν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μὲν, ἀλλ' ἄκυρον· ὁ δὲ παῖς ἔχει μὲν,
ἀλλ' ἀτελές». — Αὐτόθι, δ. «Οὐχ ἡ αὐτὴ σωφροσύνη γυναικὸς καὶ

τὸ θῆλυ ἀσθενέστερον τὸ σῆμα καὶ τὴν ψυχὴν ὑποδέ-

άνδρος, οὐδ' ἀνδρεία καὶ ὀκνησύνη, καθάπερ ᾔετο Σωκράτης, ἀλλ' ἢ μὲν ἀργικὴ ἀνδρεία, ἢ δ' ὑπερηλική. Ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰς ἀλλὰς. . . » — Οἰκονομ. Α, γ, 1. « Οὕτω προσωποποιεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἑκατέρου ἡ φύσις τοῦ τε ἀνδρός καὶ τῆς γυναικός, πρὸς τὴν κοινωσίαν. Δείκνυται γὰρ καὶ ἐπὶ ταῦτα πάντα χάρισμα ἔχειν τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἔστι μὲν ἐπὶ τὰν κινήσας, εἰς ταῦτό συντείνονται· τὸ μὲν γὰρ ἰσχυρότερον, τὸ δ' ἀσθενέστερον ἐπιείκει, ἵνα τὸ μὲν φυλακτικώτερον ἢ τὸ ἀποφειδόν, τὸ δ' ἀκουντικώτερον διὰ τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὸ μὲν προσίτη καὶ ἔξωθεν, τὸ δὲ σῶζον τὰ εἶδον· καὶ πρὸς τὴν ἐργασίαν τὸ μὲν δυναμικὸν ἐδραστόν εἶναι, πρὸς δὲ τὰς ἔξωθεν θυμαυλίας ἀσπίδες, τὸ δὲ πρὸς μὲν τὰς ἰσχυρίας χεῖρον, πρὸς δὲ τὰς κινήσεις ὑγεινόν· καὶ περὶ τῶν τέκνων τὴν μὲν γένεσιν ἴδιον, τὴν δὲ ὠφέλειαν κοινήν· τῶν μὲν γὰρ τὸ θρέψαι, τῶν δὲ τὸ παιδεῦσθαι ἐστίν η. Περὶ τὰ ζῷα ἴστρο. Θ' α' 2—1 . . . Ἐν πᾶσι δ' ὅσοις ἐστὶ γένεσι τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν, σχεδὸν ἡ φύσις ὁμοίως διέστησε τὸ ἦθος τῶν θηλειῶν πρὸς τὸ τῶν ἀρρένων· μάλιστα δὲ φανερόν ἐπὶ τε τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν μέγιστος ἐχόντων καὶ τῶν ζῴων τετραπόδων· μαλακώτερον γὰρ τὸ ἦθος ἐστὶ τὸ τῶν θηλειῶν, καὶ τιθαστεύεται ἥττον καὶ προσιέται τὰς χεῖρας μᾶλλον, καὶ μαθητικώτερον. . . Ἀθυρότερα δὲ τὰ θήλαα πάντα τῶν ἀρρένων. . . Ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις γένεσι τὰ θήλαα μαλακώτερα καὶ κακουργότερα καὶ ἥττον ἀπλᾶ καὶ προπετέστερα καὶ περὶ τὴν τῶν τέκνων τροφήν φρονιστικώτερα, τὰ δ' ἄρρενα ἐναντίως θυμωδέστερα καὶ ἀγριώτερα καὶ ἀπλούστερα καὶ ἥττον ἐπίβουλα. Τούτων δ' ἔχνη μὲν τῶν ἦθῶν ἐστὶν ἐν πᾶσιν, ὡς εἶπετο, μᾶλλον δὲ φανερώτερα ἐν τοῖς ἔχουσι· μᾶλλον ἦθος καὶ μάλιστα ἐν ἀνθρώπῳ· τούτω γὰρ ἔχει τὴν φύσιν ἀποτετελεσμένην, ὥστε καὶ ταύτας τὰς ἔξεις εἶναι φανερωτέρας ἐν αὐτοῖς· ὁμοίως γυνὴ ἀνδρὸς ἐλεημονέστερον καὶ ἀριθύνου μᾶλλον, ἔτι δὲ φρονερώτερον καὶ μεμψιμοιρότερον, καὶ φιλοκρίδου μᾶλλον καὶ πληκτικώτερον. Ἔστι δὲ καὶ δίδουμοι μᾶλλον τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος καὶ δύσελπι καὶ ἀνακρίστερον καὶ ψευδέστερον, εὐκπατητότερον δὲ καὶ μνημονικώτερον, ἔτι δ' ἀγρυπνώτερον καὶ ὀκνηρότερον καὶ ὅλως ἀκινήτοτερον τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, καὶ τροφῆς ἐλάττωτον ἐστίν η. Πρβ. καὶ Πολιτ. Γ, γ, 10 καὶ ἀλλὰ γρῦ. Ἐν οὐκ ὀλίγοις δὲ

στερον ἀφαιρίζει ταύτη μόνον τὰ ἐνδόν ἔργα καὶ ἐπιμε-

τοῦ Ἀριστοτέλους χωρίοις, ἐν οἷς γίνεται ἄρρενος καὶ θήλεος σύγκρισις, ἰσότης τις ἐν τῇ διαφορά ἀκφάιεται καὶ πλεονεκτεῖ τὸ ἄρρεν καθ' ὅτι ἐνυπάρχει ἰσχυρότερον, τὸ δὲ θήλυ καθ' ὅτι λεπτότερον. Ὅρα Περὶ ζώων μορίων Β, 6, 7. — Περὶ τὰ ζῷα Ἱστορ. Δ, ια, 5 — 7. — Αὐτόθι Δ, 6, 9, 13. — Ζ, α, 3. — Τῶν μετὰ τὰ Φυσικὰ Θ, θ, 1, 6. — Περὶ ζώων γενέσεως Α, 6. — Ἱστορ. Α, ε, 6. — Ὁ δὲ Χαιρωνεὺς φιλόσοφος ὁ τοῦ ἐνδοξοῦ ἀνδρὸς ὕμνήσας οὐκ ἐπελάθειτο καὶ τῶν θηλειῶν, ἀλλ' ἐν ὁμῶν ἔργῳ τὰς τῶν «Γυναικῶν ἀρετῆς» ἐξείρων μίαν εἶναι καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρῶς τε καὶ γυναικῶς ἀρετὴν ἀποφαίνεται ἀναγράφων : «Ἐπεὶ δὲ εἴαν ποιητικὴν ἢ μιμητικὴν ἀποφαίνουτες τὸν ἑτέρον μὲν ἀνδρῶν, ἑτέρον δὲ γυναικῶν οὗτον, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν, τὰ Σαπφειῶς μέλη τοῦ Ἄνακρέοντος, ἢ τὰ Σιδύλλης λόγια τοῦ Βίαιδος ἀντιπαρβαλλόμενα, εἴη τις αἰτιάζασθαι δικαίως τὴν ἀτόθειον, ὅτι χάριτα καὶ τερπόμενον ἐπάγει τῇ πίστει τὸν ἀκρατήν ; οὐδὲ τοῦτο ἂν εἴποις. Καὶ μὴν οὐκ ἔστιν ἀρετῆς γυναικείας καὶ ἀνδρείας ὁμοιότητα καὶ διαφορὰν ἄλλοθεν καταμαθεῖν μᾶλλον, ἢ βίου βίους, καὶ πράξις πράξεις, ὡς περ ἔργα μεγάλης τέλης παρτιθέοντα, ἄλλα καὶ σκοποῦντας, εἰ τὸν αὐτὸν ἔχει χαρακτῆρα καὶ τύπον ἢ Σειμράμιδος μεγαλοπραγμοσύνη τῇ Σεσώτριδος, ἢ ἡ Τανακυλλίδος σύσις τῇ Σερούϊου τοῦ βασιλέως, ἢ τὸ Πορκίης φρόνημα τῷ Βρούτου, καὶ τῷ Πελοπίδου τὸ Τιμοκλείας, κατὰ τὴν κυριωτάτην ὁμοιότητα καὶ δύναμιν. Ἐπειδὴ διαφορὰς γε ἰδίαις αἱ ἀρεταὶ διὰ τὰς φύσεις λαμβάνουσι, καὶ συνεξομοιοῦνται τοῖς ὑποκειμένοις ἔθισι καὶ κράτεσι σωμάτων καὶ τροφαῖς καὶ διαίταις ἄλλως γὰρ ἀνδρεῖος ὁ Ἀχιλλεὺς, ἄλλως ὁ Αἴας καὶ φρόνησις Ὀδισσείως οὐχ ὁμοία τῇ Νέστορος, οὐδὲ δίκαιος ὡσαύτως Κάτων καὶ Ἀγησίλαος, οὐδ' Εἰρήνη φιλανδρὸς ὡς Ἀλκίησις, οὐδὲ Κορνηλία μεγαλόφρων ὡς Ὀλυμπιάς· ἀλλὰ μὴ παρὰ τοῦτο πολλὰς καὶ διαφορὰς ποιοῦμεν ἀνδρείας καὶ φρονήσεις καὶ δικαιοσύνας, ἂν μόνον τοῦ λόγου τοῦ οἰκείου μεγαλίαν αἰ καθ' ἕκαστον ἀνομοιοτήτες ἐκβιάζωσιν». Καὶ ἀλλαχοῦ (Ἐρωτ. ΚΓ, 10—13) ὁ αὐτὸς φησιν : «Ἄτοπον οὖν τὸ γυναιξίαν ἀρετῆς φάναι μᾶλλον ἄλλης μετεῖναι· τί δὲ λέγειν περὶ σωφροσύνης καὶ συνέσεως αὐτῶν, εἴτι δὲ πίστεως καὶ δικαιοσύνης, ὅπου καὶ τὸ ἀνδρεῖον καὶ τὸ θαρραλέον καὶ τὸ μεγαλόψυχον ἐν πολλὰς ἐπιφανές

λήματα, συνεπαγόμενος τὸ τοῦ ποιητοῦ (30): «γυναῖξί κόσμον ἢ σιγὴ φέρει».

Ἄλλ' ἑθεῖος τοῦ σοφωτάτου Σωκράτους μαθητῆς καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ πρόδρομος Πλάτων (31) ταῖς πατρίσις ταῦτας παραδόσεις καὶ τοῖς τοιαῦτα φρονούσιν ἀντιταττόμενος καὶ τὴν ὑποτέλειαν τῆς γυναικὸς ἀποκηρύττων ἰσότητά ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς φύσεως τῶν δύο φύλων ἀπεδέχεται· καὶ ἀξιῶν τὴν αὐτὴν ἄρρενός τε καὶ θήλειος παίδευσιν κακῶς λέγει τοὺς τὴν γυναικὰ ἀπείρονας παντὸς ἐπιτηδεύματος νομοθέτας καὶ φησι πάντων ἀνοητότατα γίνεσθαι τὸ μὴ πάση βίωμῃ πάντας ὁμοθυμαδὸν ἐπιτηδεύειν ἄνδρας γυναιξί ταῦτά· σχεδὸν γὰρ ὀλίγου πᾶσα ἡμίσεια πόλις ἀντὶ διπλασίας οὐ-

γένονεν: . . . Καὶ γὰρ φιλότεκνοι καὶ φίλωνδροι καὶ τὸ στερητικὸν οὐκ ἐν αὐτῆς· ἢ δὲ φύσις γυναικί περιθεῖσθαι χάριν οὐβείως καὶ φωνῆς πιθανότητα καὶ μορφῆς ἐπαγωγὸν εἶδος, τῇ μὲν ἀκολάστῳ πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀπάτην, τῇ δὲ σώφρονι πρὸς εὐνοίαν ἀδρόν καὶ φίλιον, μεγάλη συνήργησεν.

30) Σοφοκλ. Αἶαντ. στ. 293. — Ηρόδ. καὶ Θουκ. Β, 45, 2.

31) Περὶ τῆς Πλάτωνος φιλοσοφίας καθόλου ἔπιθε: *K. Fr. Hermann* — *Geschichte und System der platonischen Philosophie*. Heidelberg. 1839. — *A. Chaignet*. — *La vie et les écrits de Platon* Paris. 1871. *N. Κοτζίᾱ* — Ἱστορ. τῆς φιλοσοφίας τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις. 1876. σελ. 402—548. — *Ed. Zeller* — *Die Philosophie der Griechen*, Β, α, 4^η Aufl. Leipzig. 1889 σελ. 389—982. — *Alfr. Fouillée* — *La philosophie de Platon*, 2^ο éd. 4 τόμ. 1888—89. — *Fr. Ueberwegs* — *Geschichte der Philosophie*, Α, 8^ο Aufl. Berlin. 1894. σελ. 137—189. — *E. Pfeiderer* — *Socrates und Plato*. Tübingen. 1896.

τως ἔστι τε καὶ γίγνεται ἐκ τῶν αὐτῶν τελῶν καὶ πόνων (32).

Ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος ἐτυμολογῶν (33, τὰς λέξεις : ἀνὴρ ἀπὸ τῆς ἀνω φύσεως, γυνὴ ἀπὸ τῆς γονῆς καὶ θήλειο ἀπὸ τῆς θηλῆς ἀνομολογεῖ μὲν πολλαχρῶς (34) τοὺς ἀνδρας καὶ τὰς γυναῖκας πλεῖστον κεχωρισμένους καὶ τὴν τοῦ ἀνδρός φύσιν κρείττω, ἀσθενεστέρην δὲ τὴν τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ καὶ τορῶς κηρύττει (35) : «γυναῖκες μὲν τοὶ πολλοὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλὰ».

32) Νόμ. Ζ, 805 α.—Πρβ. Αὐτόθι, Γ, 781 α.

33) Κρατύλ. ΚΗ, 414 α.

34) Πολιτ. Ε, 453α «οὐχὶ ἡ αὐτὴ, ἀλλ' ἐτέρη φύσις γυναικὸς τε καὶ ἀνδρός». — Αὐτόθι, δ ἀμείψως διεσπασμένοι καὶ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῦ ζώου καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνὴ ἐπιτηδεύματων κατὰ φύσιν, πάντων δὲ ἀνὴρ, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον γυνὴ ἀνδρός». — Αὐτόθι, 453α «Καὶ γυναικὸς ἄρα καὶ ἀνδρός ἡ αὐτὴ φύσις εἰς φυλακτὴν πόλειως πλὴν ὅσα ἀσθενεστέρη ἢ ἰσχυροτέρη ἐστίν». — Νόμ. Γ, 781β «οὐ γὰρ ἡμῖν μόσι ἐστὶν ἢ τὸ περὶ τὴν γυναικὸς ἀκοσμήτως περιρῶμενον, ὅσα δὲ ἡ θήλεια ἡμῶν φύσις ἐστὶ πρὸς ἀρετῇ, γέρον τῆς τῶν ἀρρένων, τοσούτω διαφέρει πρὸς τὸ πλεόν ἢ διπλάσιον εἶναι». — Τιμ. 42α-γ «Διπλῆς δὲ οὗτης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ κρείττον τοῦτον εἶη γένος, ὃ καὶ ἔπειτα κεκλήσεται ἀνὴρ . . . καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν προσήκοντα χρόνον βιούσ, πάλιν εἰς τὴν ξυνομοῦ πορευθεὶς σῶκῃσιν ἄστρου, βίον εὐδαίμονα καὶ συνήθη ἔξει· σφαλεῖς δὲ τούτων εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβαλοῦ, μὴ παυόμενός τε ἐν τούτοις εἶη κακίας, τρόπον ὃν κακύνεται κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς τοῦ τρόπου γενέσεως εἰς τινὰ τοιαύτην ἀεὶ μεταβαλοῦ θηρίου φύσιν». — Αὐτόθι, 90 ε καὶ 91 α «Τῶν γενομένων ἀνδρῶν ὅσοι δειλὸν καὶ τὸν βίον ἀδίκως διήλθοι, κατὰ λόγον τὸν εἰκότα γυναῖκες μετεφύοντο ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει. Καὶ κατ' ἐκεῖνον δὴ τὸν χρόνον διὰ ταῦτα θεοὶ τὸν τῆς ξυνομοῦ ἔρωτα ἐτεκτίναντο, ζῶν τὸ μὲν ἐν ἡμῶν, τὸ δ' ἐν ταῖς γυναιξὶ συστήσαντες ἔμψυχον».

Ἐντεῦθεν ὀριμώμενος καὶ θεωρῶν πρῶτον καὶ σπου-
 δαιότατον τῆς πολιτείας ἔργον καὶ καθήκον ὑψίστον
 τὴν τῶν πολιτῶν τροφήν καὶ παιδείαν, οὐδὲν γὰρ χωρὶς
 ὀρθῆς παιδείας σωθεῖσά ἐστιν ἔθνη, ἀλλ' οἷα ἡ παιδεία
 τοιαύτη καὶ ἡ τύχη ἀνθρώπων τε καὶ ἔθνων καὶ πολι-
 τειῶν, μεγίστην συνίστησι φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν περὶ
 τε τὴν σωματικὴν ῥώμην καὶ τὴν ψυχικὴν εὐεξίαν ἀρ-
 ρένων τε καὶ θηλέων (36). Ἐπεὶ δὲ παιδεία ἐστὶν ἡ
 παιδῶν ἄλκιμή τε καὶ ἀγωγή πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου λό-
 γον ὀρθῶν εἰρημένον καὶ τοῖς ἐπεικαστάτοις καὶ πρεσβύ-
 ταστοις οἱ ἐμπειρίαν συνδεδογμένον ὡς ὄντως ὀρθός ἐστιν,
 ἀρχὴ τῶν ἐν τῇ πόλει ἀκροτάτων ἀρχῶν πολὺ μεγίστη
 κρίνεται ὁ προκριθεὶς τῆς παιδείας ἐπιμελητὴς πάσης

36) Εὐθύρ. 21. — Πολιτ. Δ, 125 b. — Νόμ. Δ, 766a: « Ἀνθρώ-
 πος ἡμέρον, ὅμως μὲν παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυ-
 χοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶν γίνεσθαι φιλεῖ, μὴ ἰκανῶς δὲ ἡ
 μὲ καλῶς τρυφῆν ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. Ὡς ἔνεκα οὐ δεύτερον
 οὐδὲ πᾶρεργον τὴν παιδῶν τροφήν τὸν νομοθέτην ἔξω γίνεσθαι. —
 Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Παιδείσεως καθόλου παράβαλε: *Ban-
 nard-Quid apud Graecos de institutione puerorum senserit
 Plato*. Orléans. 1860. — *L. Wittmann-Erziehung und Unter-
 richt bei Platon*. Giessen. 1868. — *Karl Bernath-Das pädago-
 gische System Platons in seinen Hauptzügen*. Jena. 1871. —
 Σπυριδωνος Μωραΐτου· Ἡ κατὰ Πλάτωνα τροφή καὶ παιδεία. Ἐν
 Ἀθήναις. 1874. — *Paul Tannery-L'éducation Platonicienne*
 (*Revue philosophique*, Νοεμβρ. 1880, σελ. 517—530, Μαρτ.
 1881, σελ. 283—299, Ἀύγ. 1881, σελ. 151—168 καὶ Δεκ. 1881,
 σελ. 615—636. — *K. Schmidt-Geschichte der Pädagogik*. Τόμ.
 Α' 4te Aufl. Coethen. 1890, σελ. 637—674. — *A. Mazarakis-
 Die platonische Pädagogik*. Zürich. 1900.

θηλειῶν τε καὶ ἀρρένων (37). Πολιτεία δὲ καὶ παιδεία κατὰ Πλάτωνα ἀρρήκτως συνδέονται (38)· ὁρθὴν γὰρ παιδείαν προσαγορεύει μόνην τὴν πρὸς ἀρετὴν ἐκ παίδων παιδείαν, ποιοῦσαν ἐπιθυμητὴν τε καὶ ἔραστὴν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλειον, ἄργεσθαι τε καὶ ἄργειν ἐπιστάμενον μετὰ δίκης, τὴν δὲ εἰς γρήματα τείνουσαν ἥτινα πρὸς ἰσχύον ἢ καὶ πρὸς ἄλλην τινὰ σοφίαν ἀνευνοῦ καὶ δίκης βάνχυτόν τ' εἶναι καὶ ἀνελεύθερον καὶ οὐκ ἄξιον τοῦ παράπαν παιδείαν (39).

Ἄλλ' ὁ θεὸς Πλάτων ἐν τε τῇ Πολιτείᾳ (40) καὶ τῷ Τιμαίῳ (41) σκοπούμενος καταστῆσαι τὴν πόλιν κοινὴν τοῖς πᾶσι τροφόν, ἀξιοῖ τοὺς πολίτας μὴ ἔχειν ἰδίας οἰκίας καὶ οὐσίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν περριμίαν ὅτι δεῖ πάντα ὅτι μάλιστα κοινὰ τὰ τῶν φίλων ποιέσθαι, κοινὰς καὶ τὰς οἰκίας καὶ γυναικας καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς χάρας καὶ τὰς λύπας, ἐπιλέγων (42) ἐν κεραιαίοις. «Τοὺς οὕτω τραφέντας ἐλέγθη που μήτε χρυτὸν μήτε ἄργυρον μήτε ἄλλο ποτὲ μηδὲν κτῆμα ἐαυτῶν ἴδιον νομίζειν δεῖν, ἀλλ' ὡς ἐπικούρους μισθὸν λαμβάνοντας τῆς φυλακῆς παρὰ τῶν σωζομένων ὑπ' αὐτῶν, ὅσος σῶφροσι μέτριος, ἀναλίσκειν τε δὴ κοινῇ καὶ ξυνδαιτωμέ-

37) Νόμ. Β, 650d. 5, 765d-e.

38) Μενέξ 238 c «Πολιτεία γὰρ τροφὴ ἀνθρώπων ἐστὶ, καλὴ μὲν ἀγαθῶν, ἢ δ' ἐναντία κακῶν». — Νόμ. Ζ, 801d «Πάντ' ἀνδρα καὶ παῖδα κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς τῆς πόλεως μᾶλλον ἢ τῶν γεννητόρων ὄτης, παιδευτέον ἐξ ἀνάγκης». — Πρβ. καὶ Πολιτ. Δ, 423d, 424a.

39) Νόμ. Α, 643 e—644 a καὶ 653. — Πρβ. καὶ Μέν. 91a.

40) Γ, 415. Δ, 419, 423, 425 κ. ε. Ε, 451—458.

41) Τιμ. 17—19.

42) Αὐτόθι, 18 b-e.

νοὺς μετ' ἀλλήλων ζῆν, ἐπιμέλειαν ἔχοντας ἀρετῆς διὰ παντός. Καὶ μὲν οὖν καὶ περὶ γυναικῶν ἐπεμνήσθημεν, ὡς τὰς φύσεις τοῖς ἀνδράσι παραπλησίας εἶη ξυναρμοστέον, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα πάντα κοινὰ κατὰ τε πόλεμον καὶ κατὰ τὴν ἀλλήν διαιταν ὁστέον πάσαις. Τί δὲ οὖν τὸ περὶ τῆς παιδοποιίας; ἢ τοῦτο μὲν διὰ τὴν ἀτήθειαν τῶν λεγθέντων εὐμνημόνευτον, ὅτι κοινὰ τὰ τῶν γάμων καὶ τὰ τῶν παίδων πᾶσιν ἀπάντων ἐτίθεμεν, μηγανωμένους, ὅπως μηδεὶς ποτε τὸ γεγεννημένον αὐτῷ ἰδίᾳ γινώσκοιτο, νομιούσι δὲ πάντες πάντας αὐτοὺς ὁμογενεῖς, ἀδελφὰς μὲν καὶ ἀδελφοὺς ὅσοι περ ἂν τῆς πρεπούσης ἐντὸς ἡλικίας γίνωνται, τοὺς δ' ἔμπροσθεν καὶ ἄνωθεν γονέας τε καὶ γονέων προγόνους, τοὺς εἰς τὸ κάτωθεν ἐκγόνους παῖδάς τε ἐκγόνων; Ὅπως δὲ οὖν κατὰ θύναμιν εὐθὺς γίγνοιεντο ὡς ἄριστοι τὰς φύσεις, ἄρ' οὐ μεμνήμεθα ὡς τοὺς ἄρχοντας ἔφαμεν καὶ τὰς ἀρχούσας δεῖν εἰς τὴν τῶν γάμων συνέρξιν λάθρα μηγανᾶσθαι κλήροις τισίν, ὅπως οἱ κακοὶ χωρὶς οἱτ' ἀγαθοὶ ταῖς ὁμοίαις ἐκάτεροι συλλήψονται, καὶ μή τις αὐτοῖς ἔλθρα διὰ ταῦτα γίγνηται, τύχην ἡγουμένους αἰτίαν τῆς συλλήψεως;

Ἄλλ' ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ Πλατωνικῷ ἔργῳ καὶ λογοτεχνικῷ ἀριστουργήματι, τῇ Πολιτεῖα, πλεῖσται ἐνεῖσι παλαιαί τε καὶ ἀλλότρια θεωρίαι (43), Ἀριστοξέ-

43) Πρβ. Ἀθηναίου Δειπν. ΙΓ, 2 «Ἐν Ἀθήναις πρῶτος Κέκρεψ μίαν ἐνὶ ἔξευξιν, ἀνέδην τὸ πρότερον οὐσῶν τῶν συνόδων καὶ κοινῶν γαμῶν οἴτων». Αὐτόθι ΙΒ, 14 «Θεόπομπος δ' ἐν τῇ μγ' τῶν Ἱστοριῶν καὶ νόμον εἶναι, φησί, παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς κοινὰς ὑπάρχειν

νος (44) δέ φησι « πᾶσαν σχεδὸν ἐν τοῖς τοῦ Πρωταγόρου γεγράφθαι ἀντιλογικοῖς », χαλεπὸν δὲ εὐρίσασθαι (45) ὅπως ὁ Πλάτων ἰδίας ἐαυτοῦ ἐξενήνοχε γνώμας ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Αὐτὸς δ' αὐτός ἐν τοῖς Νόμοις σκέψεις σοφωτέραις τῆς ὀλιγαρχικῆς ἀριστάμενος πολιτείας καὶ τοῖς πράγμασι προσαρμοζόμενος, τὴν μὲν κοινότητα τῶν χρημάτων αἶρει (46) καὶ νόμῳ περιστέλλει τὴν τῆς κτήσεως ἐλευθερίαν ἀρκούμενος ὠρισμένῳ ἀριθμῷ τετρακάρκωντα καὶ πεντακισχιλίων κλήρων, ἀντὶ δὲ τῆς κοινότητος γυναικῶν καὶ παίδων τὰ κατὰ τὸν γάμον καὶ τὴν πόλιν ἐπιμελεστάτη καὶ ἀκρίβειστάτη θετίζει νομοθεσίαν (47).

τὰς γυναῖκας τρέφειν δὲ τοὺς Τυρρηνοὺς πάντα τὰ γινόμενα παῖδ' α, οὐκ εἰδότες ὅπου πατρός ἐστιν ἐκείνου». Νικολάου ἐν I. Στοβαίου Ἐκλ. Γ' « Γαλακτοπόροι σκυθικὸν ἔθνος αἰκοί τε εἰσι. . κοινὰ ἔχοντες τὰ τε κτήματα καὶ τὰς γυναῖκας ». Ἀριστ. Πολιτ. Β, δ, 1 « Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος τοῦτ' εἰσήνεγκε πρῶτος φησὶ γὰρ δεῖν ἴσας εἶναι τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν ». Ὡς αὐτῶς ἴσας ἴσχυαί κτήσεις καὶ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις (Πλουτ. Δουκ. 8 καὶ 12) καὶ ἡ Λακωνικὴ ἐρχίνοτο πᾶσα πολλῶν ἀδελφῶν εἶναι. Παράβλεπε δὲ καὶ τὰ περὶ γάμου τῶν Ἀμαζόνων (Στράβ. ΙΑ, 501).

44) Διογ. Λαερτ. Γ, 37.

45) Περὶ W. Christ-Griech. Litteraturgeschichte. Μεταφρ. Α. Κώστικ, τόμ. Α' ἐν Ἀθήναις. 1900, σελ. 817, σημ. 1.

46) Νόμ. Ε, 739d.

47) Τὴν περὶ πολιτικῆς διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος ὄρα ἐν E. Zeller-Die Philosophie der Griechen, αὐτόθι, σελ. 892—925. Περὶ δὲ τῶν Πλατωνικῶν ἔν τε τῇ Πολιτείᾳ καὶ τοῖς Νόμοις ἀπὸ κοινωνικῆς ὄψεως θεωριῶν ἔπιθι: Rob. Pohlmann-Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus, τόμ. Α' München. 1893, σελ. 269—581.

§ Δ' ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ

Κοινωνία δὺο ὄντων τῆς τοῦ εἴδους διαιωνίσεως στο-
 χάζομένων ἐστὶν ἡ συνθήκη τοῦ γάμου ὄρος. Ἐπιθυμίαν
 δ' ἀθανασίας τοῦτον ὁ Πλάτων ὀριζόμενος (48), ἡ θνητῆ
 φύσις, λέγει, ἕρπει κατὰ τὸ δυνατόν αἰετ' εἶναι καὶ ἀ-
 θάνατος οὐ δύναται. οὗ ταύτῃ μόνον τῇ γενέσει, ὅτι αἰετ'
 καταλείπει ἕτερον νέον ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ· τὸ γὰρ γενέ-
 σθαι κλεινὸν καὶ μὴ ἀνώνημον κεῖσθαι τελευτηκότα τοῦ
 τούτου ἐστὶν ἐπιθυμία· καὶ διὰ τῆς παιδογονίας ἀθα-
 νασίαν καὶ μνήμην καὶ εὐδαιμονίαν, ὡς οἴονται ἄνθρω-
 ποι, αὐτοῖς εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον πορίζονται. Διὸ καὶ
 ἑαυτῶν τὰ δύο φύλα μέγαρα προνοοῦσι καὶ ὑπὲρ τῶν
 παίδων κινδύνους κινδυνεύουσι καὶ χρήματα ἔτοιμοί εἰ-
 σιν ἀναλίσκειν καὶ πόνους πονεῖν οὐς τινασοῦν καὶ ὑπερ-
 ἀποθνήσκειν πολλάκις (49). Ἄν δὲ, προσεπιλέγει (50),
 ἄρα τις μὴ πείθεται ἐκώϊ, ἀλλότριον δὲ αὐτὸν καὶ ἀ-
 κοινώνητον ἐν τῇ πόλει ἔχη καὶ ἄγαμος ὢν γέννηται
 πεντεκατριάκοντούτης, ζήμιούσθῳ κατ' ἐνιαυτὸν ἑκα-
 στον, ὁ μέγιστον μὲν τίμημα κεκτημένος ἐκ τὸν ὀρχα-
 χμαῖς, ὁ δὲ τὸ δεύτερον ἐδδομήκοντα, τρίτον δὲ ἐξήκον-
 τα, ὁ δὲ τὸ τέταρτον τριάκοντα· τοῦτο δ' ἔστω τῆς
 Ἰέρως ἱερὸν. Ὁ δὲ μὴ ἐκτίνων κατ' ἐνιαυτὸν δεκαπλά-
 σιον ὀρειλέτω, πραττέσθῳ δὲ ὁ ταμίης τῆς θεοῦ, μὴ
 ἐκπράξας δὲ αὐτὸς ὀρειλέτω, καὶ ἐν ταῖς εὐθύνοις τοῦ

48) Νόμ. Δ, 721b. — Συμπόσ. 207d.

49) Συμπόσ. 208e.

50) Νόμ. Σ, 774a—b. Πρβ. καὶ Δ, 721d.

τοιούτου λόγον ὑπεγέτω πᾶς. Εἰς μὲν οὖν γρήματα ὁ μὴ θέλων γαμεῖν ταῦτα ζημιούται, τιμῆς δὲ παρὰ τῶν νεωτέρων ἄτιμος πάτης ἐστὶ καὶ μηδείς ὑπακούει αὐτῷ ἐκὼν τῶν νέων.

Ἴνα δ' ἀπὸ τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν συναπτομένων ἐξέλη τὴν ἀγνοίαν, χάριν οἰκειότητος καὶ γιωρίτεως ἀλλήλων συνίστησι θυσιῶν συνόδους, καθ' ἃς (51) τῆς τοιαύτης σπουδῆς ἕνεκα γρῆ καὶ τὰς παιδιὰς ποιεῖσθαι κόρους καὶ κόρας χορεύοντάς τε καὶ χορευούτας καὶ ἄμα δὴ θεωροῦντάς τε καὶ θεωρούμενους μετὰ λόγου τε καὶ ἡλικίας τινὸς ἐχούσης εἰκυίας προβάτεις, γυμνοῦς καὶ γυμνάς μέχρι περ αἰδοῦς σώφρονος ἐκάττων. Καὶ νομίζων (52) μέτριον γρῖνον ἀκμῆς τὰ εἴκοσιν ἔτη τῆ γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ τριάκοντα, τάττει (53) γάμου ὄρον εἶναι κόρη μὲν ἀπὸ ἑκατίδεκα ἔτῶν εἰς εἴκοσι, τὸν μακρότατον γρῖνον ἀφωρισμένον, κόρω δὲ ἀπὸ τριάκοντα μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα (54).

51) Νομ. Σ, 771d—772a.

52) Πολιτ. Β, 468a. 53) Νομ. Σ, 785b.

54) Ζητεῖ ὁ Πλάτων μὴ παρὰ καιρὸν γίνεσθαι τοὺς συναρισμούς, ὅπως εὐρυσταὶ καὶ εὐτυχεῖς γένωνται οἱ παῖδες (Πολιτ. Β, 468d). Καὶ ἐν Σπάρτῃ ὁ νομοθέτης ἔταξε, ἐν ἀκμῆς τῶν σωμάτων τοὺς γάμους ποιεῖσθαι, ἵνα τὰ γεννώμενα ὦσιν ἰσχυρὰ (Ξενοφ. Πολιτ. Λακεδαιμ. Α, 6). Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. Ζ, εδ, 3—6) φησὶν: «Ἔτι δ' ὁ τῶν νέων συνδυασμὸς φαιδρὸς πρὸς τεκνοποιίαν. Ἐν ὅσῃς γὰρ τῶν πόλεων ἐπιχωριάζεται τὸ νέους συζευγνύει καὶ νέας, ἀτελεῖς καὶ μικροὶ τὰ σώματά εἰσιν... Ἔτι δὲ καὶ πρὸς σωφροσύνην συμπέρεταις ἐκδόσεις ποιεῖσθαι πρεσβυτέραις· ἀκολαστότεραι γὰρ εἶναι δοκοῦσι νέαι γρησάμεναι τῆς συνουσίας... Διὸ τὰς μὲν ἀρμύττει περὶ τὴν τῶν ἑκατὶδεκα ἔτῶν ἡλικίαν συζευγνύει, τοὺς δὲ ἑπτὰ καὶ τριά-

Ἄπο τῶν ἡρωικῶν χρόνων (ἵδὲ φάσκει τὸ τῆς προικῆς ἔθος· καὶ οἱ νόμοι Σπάρτης καὶ Ἀθηναίων μητρικονεύουσι τῶν κατ' αὐτὴν (55). Σόλων δὲ οὐ βουλόμενος μισθόφορον, οὐδὲ ὄνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότῃ γίγνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνακτισμὸν, ἐκέλευεν ἰμάτια τρία καὶ σκεύη μικροῦ ἄξια ἐπιφέρεισθαι τὴν νύμφην (57). Ἀλλὰ πολυλάκεις παρὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐζητεῖτο προῖξ οὐκ ὀλίγη· οὗ δὲ ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος παραινεῖ (58) εὐδοξοὺς γάμους γάμεῖν μὴ φεύγοντας τὸν τῶν πενήτων, μηδὲ διώκοντας διαφερόντως τὸν τῶν πλουσίων (59)· ὁ γὰρ διὰ

κοντα ἢ μακρόν...». Πρβ. καὶ Ἡρόδου (Ἔργ. καὶ Περσ. στ. 695—698).

55) Πρβ. Ἰλ. Ζ, 193. Ὀδ. Β, 133 καὶ Θ, 320.

56) Πρβ. Lallier — Αὐτόθι, εἰςχωγῆν καὶ σελ. 19 κ. ἐ.—P. Gide, Αὐτόθι, σελ. 18 κ. ἐ.—Lefrouné — Πικταζίδου, Αὐτόθι, σελ. 35—37 καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς.

57) Πλουτ. Σόλ. Κ, 8.

58) Νόμ. 5, 773 κ—ε καὶ 771c.—Πρβ. καὶ Πλούτ. 310 β.

59) Καὶ ὁ Χαιρωνεύς (Πρὸ παιδῶν ἀγωγῆς, 11) παραινῶν τοὺς γονεῖς ἀγγυῶσθαι τοὺς υἱοὺς γυναικας μῆτε εὐρυστέρως πολλῶν, μῆτε πλουσιωτέρως (τὸ γὰρ τὴν κατὰ στυτὸν ἔλα σαρῶν) ἐπάγει ὡς οὔγε μακροῦ κρείττους ἐχυτῶν λαμβάνοιτες οὐ τῶν γυναικῶν ἄδρες, τῶν δὲ προικῶν δοῦλοι λαμβάνουσι γιγνώμενα. Καὶ ἀλλοχρῶ (Γραμ. Περσ. ἀγγεῖματα, 22) τὴν γυναικα παραινεῖ δεῖν οὐτὴν πρῶτὴν, μηδὲ γένει, μηδὲ κάλλει πιστεύειν, ἀλλ' εἰ οἷς ἄπτεσθαι μάλιστα τοῦ ἀδρός, ὁμιλίῃ τε καὶ ἤθει καὶ συμπεριφορῇ· καὶ ταῦτα εὐάρμοστα καὶ ἄλυπα καὶ προσφιλέη παρέχει. Ἰωάννης δὲ ὁ Χρυσορρήμων (εἰ τῷ εἰς Μάξιμον ἐγκωμῖον, δ') κατὰ τῶν προῖκων ζητούτων λέγει «Ὁ μὲν εὐποροὶ λαθῶν γυναικα δέσποιναν μᾶλλον ἔλαθεν ἢ γυναικα, ὁ δὲ ὁμότιμοι ἢ πνευστέρων λαθῶν, βουθῶν καὶ σύμμιχρον ἔλαθε καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσέγαγε τὰ ἀγαθὰ... Ἰουὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπιεικής καὶ

χρήματα γάμος ὕβρις μὲν γυναίξι, δουλεία δὲ ταπεινὴ καὶ ἀνελεύθερος τοῖς γήμασι γίγνοιτ' ἄν. Καὶ ὁ μὲν πειθόμενος ἐν τῶν καλῶν ὁρώη τοῦτ' ἄν· ὁ δὲ μὴ πειθόμενος, ἢ διδοὺς ἢ λαμβάνων πλέον ἢ πεντήκοντα ἄξια δραχμῶν ἐτήσιος, ὁ δὲ μνάς, ὁ δὲ τριῶν ἡμιμναίων, ὁ δὲ δεῦν μναῖν, ὁ τὸ μέγιστον τίμημα κεκτημένος, ὀφειλέτω μὲν τοῦ δημοσίου τοσοῦτον ἕτερον, τὸ δὲ δοθὲν ἢ ληρθὲν ἱερὸν ἔστω τῆς Ἥρας τε καὶ τοῦ Διός, πραττόντων δὲ οἱ ταμίαι τούτοις τοῖν θεοῖν ἢ παρ' ἑαυτῶν ἐκάστους τὴν ζημίαν ἐκτίναι. Ἐγγύτην (60) δ' εἶναι κυρίαν πατρὸς μὲν πρῶτον, δευτέραν πάππου, τρίτην δὲ ἀδελφῶν ἐμοπατρίων· ἐάν δὲ μηδὲ εἷς ἢ τούτων, τὴν πρὸς μητρὸς μετὰ τοῦτο εἶναι κυρίαν ὡσαύτως· ἐάν δ' ἄρα τύχη τις ἀήθης συμβαίη, τοὺς ἐγγύτατα γένους αἰεὶ κυρίους εἶναι μετὰ τῶν ἐπιτρόπων (61).

Προσῆκουσαι δὲ τελεταὶ καὶ ἱεροουργίαι κατὰ τὴν γάμον νομοθετητέαι εἰσὶ καὶ ἐορταὶ τινες, ἐν αἷς συναγομεν τάς τε νύμφας καὶ τοὺς νυμφίους, καὶ θυσίαι καὶ ὕμνοι ποιητέοι πρέποντες τοῖς γενομένοις γάμοις (62). Περὶ δὲ τῶν ἐστιάσεων φίλους μὲν χρῆ καὶ φίλας μὴ

μετρία, καὶ πένης ἢ τὴν πενίαν πλούτου βέλτιον διαθεῖναι δοκίμαται, ὡς περ ἢ διερχομένη καὶ ἀκόλαστος καὶ φίλη, καὶ νυμφίους εὐρη θεσχυροὺς εἶδος κειμένους, ἀνέμου παντός τάχιστα ἐκφυσίσαστα καὶ συμφοραῖς μυρίαῖς μετὰ τῆς πενίας περιβάλλει τὸν ἄδρακον.

60) Περὶ ἐγγύτης G. Gilbert—Handbuch der Griech. Staatsalterthümer, Μετάφρ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐν Ἀθήναις, 1899, Τόμ. Α, σελ. 233 καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς.

61) Νόμ. 5, 774d—e.

62) Νόμ. 5, 774 e. Πολιτ. Ε, 159e.

πλείους πέντε εκατέρων συγκαλείν, συγγενῶν δὲ καὶ οἰ-
κείων ὡσαύτως τοσοῦτους ἄλλους εκατέρων· ἀνάλωμα
δὲ μὴ γίνεσθαι πλέον ἢ κατὰ τὴν οὐσίαν μηδενί, τῷ
μὲν εἰς χρήματα μεγίστῳ μνᾶν, τῷ δ' ἤμισυ τοῦ το-
σοῦτου, τῷ δ' ἑξαεῖς οὕτω, καθάπερ ὑποβίβηκεν ἐκά-
στῳ τὸ πῆμα. Καὶ τὸν μὲν πειθόμενον τῷ νόμῳ χρή-
πάντας ἐπαινεῖν, τὸν δὲ ἀπειθοῦντα κολαζόντων οἱ νο-
μοφύλακες ὡς ἀπειρόκαλον ὄντα καὶ ἀπαίδευτον τῶν
περὶ τὰς νυμφικὰς Μούσας νόμων (ὁ 3).

Μετὰ ταῦτα πολλὰ παρέχει ὑγιεινὰ καὶ ἠθικὰ πα-
ραγγέλματα. Ἐπιτῶς ἀπαγορεύει τὴν μέθηρ καὶ παραι-
νεῖ ἔμψρονα μάλιστα εἶναι νύμφηρ καὶ νυμφίον μετα-
βολὴν οὐ σμικρὰν βίου μεταλλάττοντας, ἀμα δὲ καὶ
τὸ γεννώμενον ὅπως ὅτι μάλιστα ἐξ ἔμψρόνων ἀεὶ γί-
γνηται. Καὶ πρὸς τοῦτοις δεῖ μὴ τῶν σωμάτων διακε-
χυμένων ὑπὸ μέθηρ γίνεσθαι τὴν παιδοουργίαν, ἀλλ' εὐ-
παγῆς, ἀπλαγῆς ἠτυχαῖόν τε ἐν μοίρῃ συνίστασθαι τὸ
φύομενον· ὁ δὲ διοικωμένος αὐτός τε φέρειται πάντῃ καὶ
φέρει, λυτῶν κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν. Σπείρειν οὐ
παράφορος ἀμα καὶ κακός ὁ μέθουων, ὡς τ' ἀνώμαλα καὶ
ἄπιστα καὶ οὐδὲν εὐθύπορον ἦθος οὐδὲ σῶμα ἐκ τῶν εἰ-
κότων γεννώτῃ ποτ' ἄν. Διὸ μάλλον μὲν ὅλον τὸν ἐνιαυ-
τὸν καὶ βίον χρή, μάλιστα δὲ ὅποσον ἂν γεννᾷ χρῆστον,
εὐλαβείσθαι καὶ μὴ πράττειν ὅσα νοσώδη ἐκόντα εἶναι
μήτε ὅσα ὄφρως ἢ ἀδικίας ἐχόμενα· εἰς γὰρ τῶν γεν-
νωμένων ψυχὰς καὶ σώματα ἀναγκαῖον ἐξομοργῶμενον

ἐκτυποῦσθαι καὶ τίκτειν πάντη φαυλότερα. Νομίσαντα δ' εἶναι γρή τὸν γαμοῦντα ταῖν οἰκίαιν ταῖν ἐν τῷ κλήρῳ τήν ἐτέραν οἶον νεοττῶν ἐγγέντησιν καὶ τροφήν, χωρισθέντα ἀπὸ μητρὸς καὶ πατρὸς καὶ τῶν τῆς γυναικὸς οἰκείων, τὸν γάμον ἐκεῖ ποιεῖσθαι καὶ τήν οἰκίτησιν καὶ τήν τροφήν αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων, οἶονεῖ εἰς ἀποικίαν ἀφικομένους αὐτοῦ; οἰκεῖν, ἐπισκοποῦντάς τε ἅμα καὶ ἐπισκοπούμενους, γεννῶντας τε καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας, καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων, θεραπεύοντας αἰεὶ θεοῦς κατὰ νόμους(64).

§ Ε' Η ΠΡΩΤΗ ΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

Τὰς δὲ φερούσας ἐν γαστρὶ μάλιστα πατῶν τῶν γυναικῶν δεῖν θεραπεύειν πραινεῖ ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτὸν, ὅπως μήτε ἡδοναῖς τισι πολλαῖς ἅμα καὶ μάργοις προσχρήτεται ἢ κύουτα μήτε αὐτὴ λύπαις, τὸ δὲ ἰλεων καὶ εὐμενῆς πρῶτον τε τιμῶτα διαζήτει τὸν τότε χρόνον(65). Καὶ τίθησι νόμον τήν κύουταν περιπατεῖν, τὸ δὲ γινόμενον πλάττειν τε οἶον κήρινον, ἕως ὑγρὸν, καὶ μέχρι δυοῖν ἑτοῖν σπυργανῶν καὶ τὰς τροφὰς τὰ παιδία ἢ πρὸς ἀγροῦς ἢ πρὸς ἱερά ἢ πρὸς οἰκείους αἰεὶ πη φέρειν, μέχρι περ ἂν ἰκανῶς ἴστασθαι δυνατὰ γίγνηται καὶ τότε διευλαβομένης, ἔτι νέων ὄντων μή πη βία ἐπεριδομένων στρέφεται τὰ κῶλα, ἐπιπονεῖν φερούσας, ἕως ἂν τρίετες ἀποτελεσθῇ τὸ γινόμενον(66). Συμφέρει δὲ ἡ κίνησις οὐ

64) Νόμ. Γ, 775 c—e καὶ 776 a—b. — 65) Νόμ. Ζ, 792a.

66) Νόμ. Ζ, 789 e. Πρβ. καὶ 790c—d.

μόνον τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ· ὁ δὲ, τρίσι, καὶ ἐξ ἐμπειρίας λαβούται· αἱ μητέρες καὶ πατέρες, ἵνα κ' ἂν βουληθῶσι κατακομίζειν τὰ δυσυπνοῦντα, οὐχ ἵσχυρίαν αὐτοῖς προσφέρουσιν, ἀλλὰ κίνησιν καὶ οὐ σιγῆν, ἀλλὰ τινὰ μελωδίαν· κρατεῖ γὰρ ἡ τοῦ ἐξωθεν κίνησις καὶ ἀπεργάζεται γαλήνην καὶ ἵσχυρίαν ἐν τῇ ψυχῇ. Καθόλου δὲ πάντα δεῖ τὰ περὶ τὴν παιδείαν τῶν γενομένων ποιεῖν(67) καὶ διανοεῖσθαι ὡς ὅτι καλλίστους καὶ ἀρίστους εἰς δύναμιν ἀποδειξομένους παῖδας τῇ πόλει!(68).

Εἰς μὲν τοίνυν τὴν τοῦ τρί' ἔτη γεγονότος ἡλικίαν κόρου καὶ κέρης ταῦτα, ὅσα νόμιμα καὶ ἐθίσματα, εἴ τις ἀκριβῶς ἀποτελοῖ καὶ μὴ παρέργως γρῶτο, οὐ σμικρὰ εἰς ὠφελίαν γίγνεται· ἂν τοῖς νεωστὶ τρεφομένοις. Ἐνταῦθα δὲ γενόμενος ὁ θαιμόνιος ἀνὴρ νομοθετεῖ παιδιδιαγωγεῖα τοιαῦτα, οἷα μόλις πρὸ ἐξηκονταετίας τὸ πρῶτον ἰδρύσατο ὁ πολὺς Φροῖβελος παιδιακοῖς κήτους (Kindergarten) ταῦτα καλέσας, τὴν τε μεγίστην παιδαγωγικὴν τῶν παιδιῶν ἀξίαν ἀνομολογῶν καὶ τὴν γυναῖκα προκρίνων ἐπιτηδαιοτάτην περὶ τὴν τῆς πρώτης ἡλικίας παιδείουσιν(69). Τριετεῖ δὲ δὲ, τρίσι, καὶ τετραετεῖ καὶ πενταετεῖ καὶ ἔτι ἕξετεῖ ἦθαι ψυχῆς παιδιῶν ὅσον ἂν εἴη· παιδία δ' εἰσὶ τοῖς τετλικούτοις αὐτοφυεῖς τινες, ὅς ἐπειδὴν συνέλθωσιν αὐτοὶ σχεδὸν ἀνεύρισκουσιν. Διατάττει δὲ συνιέναι ὁμοῦ εἰς τὰ κατὰ κώ-

67) Νόμ. Ζ, 790 d—e, 791 c—d, 792 d—e.

68) Νόμ. Ζ, 783 d—e.

69) Νόμ. Ζ, 793e καὶ 794 a—d.

μας ἱερὰ δεῖν πάντα ἤδη τὰ τηλικαῦτα παιδία ἀπὸ
τριετούς μέχρι ἕξ ἐτῶν, κοινῆ τὰ τῶν κομητιῶν εἰς
ταύτῃν ἕκαστα, τὰς δὲ προφύς ἐτι τῶν τηλικούτων
κοσμιότητος τε καὶ ἀκολασίας ἐπιμελεῖσθαι· τῶν δὲ
τροφῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀγέλης συμπάσης τῶν δωδεκα
γυναικῶν γιᾶν· ἐρ' ἐκάστη τετάχθαι κοσμοῦσαν κατ'
ἐνιαυτὸν τῶν προειρημένων, ἅς ἂν τάξωσιν οἱ νομοφύ-
λακες· ἢ δὲ καταστᾶσα ἀρχέτω φοιτῶσα εἰς τὸ ἱερὸν
ἐκάστης ἡμέρας καὶ κυλάζουσα αἰεὶ τὸν ἀδικοῦντα.
Μετὰ δὲ τὸν ἐξέτη καὶ τὴν ἐξέτην διακρινέσθω ἤδη τὸ
γένος ἑκατέρων· κόροι μὲν μετὰ κόρων, παρθένοι δὲ ὡς-
αύτως μετ' ἀλλήλων τὴν διατριβὴν ποιείσθωσαν· πρὸς
δὲ τὰ μαθήματα τρέπεσθαι χρείων ἑκατέρους, τοὺς μὲν
ἄρρενας ἐρ' ἱππων διδασκάλους καὶ τόξων καὶ ἀκοντίων
καὶ σφενδονήσεως, ἐὰν δὲ πη συγχωρῶσι, μέχρι γε μα-
θήσεως καὶ τὰ θήλεα, καὶ ὅτι τὰ γε μάλιστα πρὸς τὴν
τῶν ὀπλων χρείαν.

§ ΣΤ' ΔΕΙ ΤΗΝ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΩΝ ΑΥΤΩΝ ΜΕΤΕΧΕΙΝ
ΠΑΙΔΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΥΤΑ ΑΣΚΕΙΝ

Ἴνα δὲ δείξῃ ὁ σπουδαιότατα παιδαγωγικά δόγματα
παρέχ' οὖν ἡμῖν φιλόσοφος ὅτι δύναται καὶ ἡ γυνή, προση-
κόντως ἀσχομένη, τῶν αὐτῶν μετέχειν παιδευμά-
των, πάμπολλα φέρει παραδείγματα, μάλιστα δὲ τὸ
τῶν μελῶν δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερὸν (70). τὰ γε γάρ

70) Νόμ. Ζ, 794 d—795 d.